

RODITELJI I ŠKOLA: KAKO DO USPEŠNIJE SARADNJE

Dr Jelena Vranješević
Učiteljski Fakultet, Beograd

Beograd
12. 10. 2009.

Uvod

Ovaj izveštaj se odnosi na mogućnost da se pojedine odredbe Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja koje se odnose na saradnju sa roditeljima i njihovu participaciju u životu škole, implementiraju u školi. Preporuke za implementaciju zasnivaju se na rezultatima istraživanja (kvalitativnim i kvantitativnim) koja su rađena u okviru regionalnog projekta Instituta za otvoreno društvo (Open Society Institute - OSI) i Programa za obrazovnu podršku (Education Support Program – ESP): “*Podsticanje inkluzije u obrazovanju i unapređenje kvaliteta obrazovanja u jugoistočnoj Evropi*” (Advancing Educational Inclusion and Quality in South East Europe). Ovaj projekat se odvija u sedam zemalja: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna gora, Makedonija, Moldavija, Rumunija, i Srbija. U okviru projekta do sada su realizovana istraživanja a) direktora osnovnih škola u Srbiji¹, tj. ispitivanje stavova direktora prema mogućnostima i oblicima participacije roditelja u različitim aspektima života škole, b) akciono istraživanje *Podsticanje saradnje roditelja i učitelja i uključivanje roditelja u život učionice*, koje je imalo za cilj da istraži različite mogućnosti i oblike saradnje roditelja i škole i da tu saradnju podstakne, kao i c) ispitivanje stavova samih roditelja o mogućnostima saradnje sa školom i percepcija sopstvene uloge u toj saradnji². Ovom poslednjem istraživanju prethodile su fokus grupe sa roditeljima koji su članovi Saveta roditelja i Školskih odbora, roditeljima koji nisu uključeni u upravljačku strukturu škole, kao i roditeljima dece iz marginalizovanih grupa (deca sa posebnim potrebama i romska deca), da bi se dobila jasnija slika o tome kako roditelji vide svoju ulogu u saradnji sa školom.

Svaka od sedam zemalja uključenih u projekat ima svoj *nacionalni istraživački tim*. U Srbiji su to Jelena Vranješević (Učiteljski fakultet u Beogradu) i Tatjana Stojić iz Fonda za otvoreno društvo, koje je pružilo veliku podršku u realizaciji ovog projekta u Srbiji. Za osmišljavanje zajedničkog nacrtu istraživanja (ciljeva, metodologije i instrumenata koji će biti korišćeni) bio je zadužen *centralni istraživački tim* (Veljko Đurić, Steve Powell i Daniel Pop), u saradnji sa nacionalnim istraživačima. Savetodavni odbor (Gordana

¹ Izveštaj nacionalnog istraživanja u Srbiji, kao i svih istraživanja u zemljama koje učestvuju u projektu može da se nađe na sajtu www.see-educoop.net/aeiq

² Istraživanje je u toku

Miljević, Snježana Mrše, Igor Repac, Dženana Trbić, Suzana Gerzina i Lana Jurko), kao i konsultantkinja Džoana Krajton (Johanna Crighton), bili su dragocena pomoć u praćenju realizacije projekta i planiranju sledećih koraka.

Rezultati ovih istraživanja, poslužili su kao osnovno polazište za identifikovanje problema sa kojima se škole sreću kada je u pitanju saradnja sa porodicom, ali i za moguća rešenja, tj. ideje za prevazilaženje tih problema. Dragocenu pomoć u tom procesu pružile su i Biljana Mihailović, psihološkinja u osnovnoj školi „Jovan Cvijić“ u Beogradu, kao i Mirjana Boban, direktorka osnovne škole „Filip Kljajić Fića“ u Beogradu. Njihove povratne informacije „sa lica mesta“ u velikoj meri su uticale na to da ideje o tome kako bi nešto trebalo raditi dobiju svoj jasan i konkretan oblik, primenjiv u školskom kontekstu.

Šta kaže zakon – željeno stanje

Osnovne odredbe zakona: Opšti principi sistema obrazovanja i vaspitanja (član 3) kažu da „*sistem obrazovanja i vaspitanja svojom organizacijom i sadržajima obezbeđuje i 1) efikasnu saradnju sa porodicom uključivanjem roditelja, odnosno staratelja radi uspešnog ostvarivanja postavljenih ciljeva obrazovanja i vaspitanja i 2) raznovrsne oblike saradnje sa lokalnom zajednicom i širom društvenom sredinom kako bi se postigao pun sklad između individualnog i društvenog interesa u obrazovanju i vaspitanju“*

Šta kaže praksa - trenutno stanje

1) Komunikacija između škole i roditelja

- U školama uglavnom ne postoji jasna i definisana strategija za komunikaciju sa roditeljima. U onim školama u kojima ta strategija postoji ona kao svoj osnovni princip uključuje aktivnu participaciju roditelja: *redovno informisanje roditelja, uključivanje svih roditelja u proces rešavanja problema, princip saradnje i uzajamno uvažavanje*.
- Međutim, i pored toga što navode participaciju kao osnovni princip na kojem se komunikacija sa roditeljima zasniva, roditelji nemaju mnogo prilike za participaciju: prilike za informisanje roditelja i konsultovanje njihovog mišljenja su u školama retke (najviše jednom u polugodištu, samo mali broj direktora smatra da se to dešava češće).
- Kada je reč o uključivanju roditelja u proces obrazovanja svoje dece, situacija je prilično slična, naime takve prilike nisu česte u našim školama. Većina direktora se slaže da učeeće roditelja nije neophodno u oblastima kao što su nastava i organizacija škole i školskog života. Iako se gotovo svi direktori slažu da participacija roditelja doprinosi pozitivnoj atmosferi u školi, promeni stavova roditelja prema školi u smislu sve veće podrške i partnerstva, kao i poboljšanju samog uspeha učenika, većina njih participaciju roditelja svodi na ulogu organizatora sporednih aktivnosti u školi. Po mišljenju direktora najbolje je

uključivati roditelje u aktivnosti koje nisu u direktnoj vezi sa formalnim kurikulumom škole, procesom nastave i učenjem, kao ni sa bitnim aspektima organizacije škole, kao što su vannastavne aktivnosti, uređenje školskog prostora i finansijska pitanja (humanitarne akcije i prikupljanje novca za određene aktivnosti škole). Ovo može da ukazuje na dekorativnu ili (u najboljem slučaju) sporednu ulogu roditelja u školskom životu.

- Podatak koji deluje ohrabrujuće je da direktori u izvesnoj meri pominju i uključenost roditelja u projekte i različite edukacije (edukativne radionice), što ukazuje na praksu informisanja i edukacije roditelja o temama koje su za njih relevantne i može da podstakne njihovo uključivanje u život škole.

2. Faktori koji ometaju participaciju roditelja

- Po mišljenju direktora najveću prepreku u komunikaciji sa roditeljima predstavljaju sami roditelji, tj. njihova nezainteresovanost za komunikaciju sa školom i nedostatak komunikacijskih veština. Roditelji su procenjeni kao glavna prepreka i što se tiče mogućnosti škole da im pruži adekvatnu podršku (nezainteresovani su ili prezaposleni). Manji broj direktora pominje kao prepreku i školu, tj. nedostatak školskih resursa za organizaciju i sprovođenje programa podrške i nastavnike, tj. njihovu (ne)obučenosť ili nedostatak vremena za rad na programima podrške.
- Na pitanje da li škola ima neke definisane procedure da ohrabri i podstakne participaciju, direktori opet u većini slučajeva navode akcije usmerene ka promeni roditeljske populacije: individualni pristup roditelju (česti pozivi, razgovor, savetodavni rad), angažovanje *stručne službe* i njihov kontakt sa roditeljima, *zvaničan poziv* (pismenim putem, ili telefonski) na razgovor, a manje akcije koje menjaju školski sistem čineći ga otvorenim za uključivanje roditelja (*uključivanje roditelja u različite seminare, edukacije i projekte*).

3. Participativna praksa

- U našim školama participacija roditelja u procesu odlučivanja se odvija kroz Savet roditelja i Školski odbor. Iako Savet roditelja, po rečima direktora ima

prilično velika ovlašćenja, ostaje pitanje da li se to dešava i u praksi. Ovo delimično potvrđuju i stavovi direktora prema mogućnostima uticaja Saveta u različitim oblastima školskog života: Savet ne utiče u velikoj meri na nastavni plan i način rada, školsku infrastrukturu, a ne utiče ni na druge roditelje u smislu povećane participacije. Najuspešnije akcije koje je Savet sproveo, po mišljenju direktora su *renoviranje škole, tj. uređenje škole i školskog dvorišta*, kao i akcije u vezi sa *bezbednošću i organizovanjem raznih vannastavnih aktivnosti*, Ovaj nalaz potvrđuje ulogu koja je roditeljima data u strukturi škole: sporedne aktivnosti i aktivnosti koje se tiču vannastavnih aktivnosti, nikako suštinske organizacije škole.

4. Participacija iz ugla roditelja

- Roditelji nisu zadovoljni u potpunosti komunikacijom koju imaju sa svojim predstavnicima iz Saveta roditelja; neki ne veruju da Savet roditelja istinski zastupa njihove stavove i potrebe; drugi smatraju da ne postoji dvosmerna komunikacija i da nisu dovoljno informisani o procesu donošenja odluka na Savetu
- Pored problema koji navode i direktori kao najvažniju prepreku za participaciju, (nemotivisani roditelji, roditelji kao kontrolori, a ne kao partneri), roditelji navode i problem neinformisanosti, tj. ne znaju na koje sve načine mogu da učestvuju u životu škole i od škole očekuju jasnoću u pogledu načina i mogućnosti za saradnju
- Kod nekih roditelja je prisutan strah da će se njihov pokušaj participacije protumačiti kao suvišno mešanje u profesionalnu ulogu nastavnika
- Većina roditelja (i predstavnici Saveta roditelja i ostali) izražavaju želju da budu više uključeni u obrazovno-vaspitni proces, da bi imali jasniju sliku o kontinuitetu obrazovnog procesa i školskom kurikulumu.

Kako do promene - od sadašnjeg ka željenom stanju

I Neka istraživanja su pokazala da različiti oblici participacije počev od najjednostavnijih kao što su informisanje i konsultovanje roditelja (koje je u Zakonu i predviđeno članom 62, stav 11), učešća na roditeljskim sastancima, pa sve do poseta časovima, pomoći nastavniku u radu sa decom ili rad sa decom kod kuće, pripremaju roditelje za složenije oblike participacije kao što je učešće u procesu odlučivanja. Ove aktivnosti pomažu roditeljima da razumeju način na koji škola funkcioniše, strukturu i organizaciju škole, školski kurikulum i podstiču razvoj kompetencija za saradnju sa školom (Cotton, 2000). Zbog toga je važno da se u okviru dobro isplaniranog i dugoročnog programa, roditeljima nudi najraznovrsniji vid aktivnosti u koje mogu da se uključuju u odnosu na preferencije, obaveze i sposobnosti/veštine:

- Sa stanovišta roditelja, najveća prepreka je neinformisanost o mogućim načinima na koje mogu da se uključe u različite oblasti školskog života i da doprinesu vaspitno obrazovnom procesu. U tom smislu bi obaveza škole bila da obezbedi protok informacija kroz neku vrstu kodeksa, pravilnika, ili plana saradnje roditelja i škole (koji može da bude sastavni deo pravilnika/statuta škole), u kojem bi roditelji bili informisani o očekivanjima i mogućnostima za saradnju.
- Da bi se izbegla dekorativna funkcija roditelja u toj saradnji, a budući da je veći broj roditelja izjavio da bi želeli da participiraju u različitim aspektima vaspitno obrazovnog procesa, pa i u samoj nastavi, roditelji bi trebalo da se podstiču da se uključuju u obrazovni proces na više različitih načina:
 - a) kao asistenti u nastavi posebno na mlađim uzrastima
 - b) kao edukatori dece u oblastima u kojima su profesionalci/eksperti
 - c) kao edukatori drugih roditelja o problemima koji su relevantni za roditeljsku populaciju, a za koje su pojedini roditelji stručni
 - d) učešće u različitim obrazovnim projektima koji se odvijaju u školi/u koje je škola uključena, budući da su roditelji važni saveznici od kojih u velikoj meri zavisi održivost različitih programa i njihova implementacija (npr. implementacija *protokola o zaštiti od nasilja* u školama zahteva saradnju sa roditeljima, budući da su oni veza između škole i lokalne zajednice).

- e) učešće u stručnim timovima koje direktor formira po potrebi (član 66 „... Direktor obrazuje tim za ostvarivanje određenog zadatka, programa ili projekta. Tim mogu da čine predstavnici zaposlenih, roditelja, jedinice lokalne samouprave, odnosno stručnjaka za određena pitanja...“)
- f) kao evaluatori vaspitno-obrazovnog rada i kvaliteta rada ustanove: *član 48* predviđa učešće roditelja u samovrednovanju kvaliteta vaspitno-obrazovne prakse (mada u preporukama stoji da se konsultuju roditelji, škola nije u obavezi da to uradi u okviru samoevaluacije), dok *član 49* predviđa učestvovanje roditelja u kreiranju razvojnog plana ustanove i u stručnom aktivu za razvojno planiranje (član 66), kao i u timovima za ostvarivanje određenih zadataka koji po potrebi formira direktor ustanove (član 66)
- g) roditelji učenika iz osetljivih i marginalizovanih grupa (socijalna uskraćenost, smetnje u razvoju, invaliditet i dr.) imaju mogućnost da učestvuju u individualnom obrazovnom planu (član 77), da po potrebi predlažu spoljne saradnike u timu koji se bavi obrazovnim planom, kao i da daju odobrenje za sprovođenje tog individualnog obrazovnog plana. Oni imaju mogućnost i da prisustvuju obrazovno-vaspitnom radu kao pomoć detetu (član 117)

Indikatori na osnovu kojih je moguće procenjivati stepen uspešne participacije roditelja u različitim aspektima školskog života su:

- da li u školi postoji kodeks/strategija ili pravilnik saradnje sa roditeljima i na koji način se roditelji upoznaju sa njim (direktno, ili preko svojih predstavnika u Savetu roditelja)
- koliko roditelja učestvuje kao asistenti u nastavi i u kojim razredima (da li je to samo u prva četiri razreda, ili su prisutni i u starijim razredima)
- koliko roditelja je održalo predavanje/seminar/tribinu drugim roditeljima: na nivou škole, razreda i pojedinačnog odeljenja
- koliko roditelja je prisustvovalo tribini/predavanju/seminaru
- koji projekti postoje u školi, koliko je roditelja uključeno u njih i na koji način (da li kao kreatori pojedinih akcija, kao izvršioci, ili kao posmatrači procesa). U tom smislu bi bilo važno da se prati koliko je akcija sprovedeno na inicijativu roditelja u projektnim timovima i koje su to akcije.
- koji stručni timovi postoje u školi, da li u njima ima roditelja i koja je njihova uloga: koje su ideje roditelja usvojene i sprovedene i na koji način
- da li roditelji učestvuju u samoevaluaciji – o čemu su pitani i u kojoj meri su njihove potrebe i predlozi uključeni u godišnji program škole
- koje inicijative roditelja su usvojene u okviru razvojnog plana škole
- da li se u okviru razvojnog plana nalazi deo o saradnji porodice i škole i da li odražava specifičnosti roditeljske populacije i saradnje u toj školi

- koliko roditelja učestvuje u individualnim obrazovnim planovima koji se odnose na njihovu decu; koje inicijative su usvojene i sprovedene; da li učestvuju u predlaganju stručnog tima; da li prisustvuju obrazovnom radu

II Uloga Saveta roditelja u obezbeđivanju aktivnije participacije roditelja

Budući da Savet roditelja ima značajnu ulogu i ovlašćenja u regulisanju života škole (član 58) i to ne samo u predlaganju namene sredstava prikupljenih od roditelja (stav 7) i davanja saglasnosti na program ekskurzija i nastave u prirodi (stav 10), već i prilikom predlaganja mera za osiguranje kvaliteta i unapređenje vaspitno-obrazovnog rada (stav3), razmatranje predloga programa obrazovno-vaspitnog rada, razvojnog plana, godišnjeg plana rada i izveštaja o vrednovanju i samovrednovanju (član 5), važno je da se uspostavi mehanizam putem kojeg će Savet biti stvarni predstavnik roditelja i putem kojeg će biti ostvarena dvosmerna komunikacija: od roditelja ka njihovim predstavnicima u Savetu i od predstavnika Saveta ka roditeljima koji su ih izabrali. U tom smislu je važno da:

- svi roditelji budu informisani o ovlašćenjima Saveta roditelja kao i o oblastima u kojima Savet može da da svoj doprinos (a time i oni koji su izabrali predstavnike Saveta). Ovo je važno da bi roditelji stvarno birali svoje predstavnike i da bi shvatili značaj. Proces donošenja odluka na Savetu roditelja mora da bude transparentan da bi ostalim roditeljima bila jasna uloga Saveta, kao i sopstvena uloga u donošenju odluka koje ih se tiču
- da se omogući kontinuirano informisanje (kako na nivou odeljenja, tako i na nivou cele škole) roditelja o odlukama koje su na Savetu donete, kao i da se članovi Saveta upoznaju sa očekivanjima, potrebama i stavovima roditelja čiji su predstavnici, da bi mogli efikasno da zastupaju te stavove na Savetu. Ovi sastanci bi trebalo da postanu deo odeljenske prakse (kao obavezni deo roditeljskih sastanaka), ali i da se po potrebi organizuje sastanak sa roditeljima prvih, drugih, trećih, itd. razreda, kao i sastanak roditelja cele škole, u zavisnosti od vrste problema o kojoj je reč.

- kontinuirano ispitivanje potreba i očekivanja roditelja (kroz sastanke, upitnike i ankete) u cilju donošenja odluka koje će biti u najboljem interesu dece. Pod ovim se podrazumeva konsultovanje roditelja u cilju dobijanja ideje za različite akcije i inicijative u školi, kao i načine prevazilaženja nekih problema, a ne nuđenje gotovih rešenja sa kojima roditelji samo treba da se slože (ili ne slože).

Indikatori na osnovu kojih je moguće proceniti ulogu Saveta u životu škole i komunikaciju između članova Saveta i ostalih roditelja u školi mogu da budu:

- da li su roditelji informisani o ovlašćenjima koja Savet ima i na koji način su informisani (preko učitelja/oddeljenskog starešine, drugih roditelja, direktora škole, pismenim putem – kroz pravilnik o radu Saveta, isl)
- na koji način je omogućena komunikacija između predstavnika roditelja u Savetu i ostalih roditelja: da li je raspored održavanja Saveta usklađen sa roditeljskim sastancima (napr. sednice Saveta su predviđene jednom u mesecu, dok se roditeljski sastanci obavezno održavaju dva puta u polugodištu – ne računajući uvodni roditeljski sastanak na početku godine, tako da ne postoji mogućnost povratne informacije sa Saveta, kao ni mogućnost da roditelji iznesu svoje potrebe i inicijative predstavniku Saveta).
- gde stoje zapisnici sa Saveta i da li su dostupni roditeljima i ostalim nastavnicima
- da li je u okviru godišnjeg programa Saveta predviđena komunikacija sa roditeljima i nastavnicima (u smislu načina na koji će se roditelji konsultovati i načina na koji će dobijati povratnu informaciju sa Saveta)
- broj inicijativa koje je Savet roditelja pokrenuo, a koje su usvojene i sprovedene, kao i oblasti u kojima su te inicijative sprovedene
- broj inicijativa Saveta u čije su se sprovođenje uključili i ostali roditelji

III Edukacija učitelja/nastavnika

Budući da su roditelji u najvećoj meri upućeni na saradnju sa učiteljima/nastavnicima i sa njima imaju najučestalije kontakte, važan zadatak nastavnika je da kreiraju takvu atmosferu u kojoj će roditelji biti podstaknuti da se uključuju na različite načine i da doprinose životu učionice/škole bez straha da će to biti protumačeno kao mešanje uloga, tj. mešanje u profesionalnu ulogu nastavnika. Ključnu ulogu u kreiranju programa saradnje i uključivanja roditelja treba da imaju sami nastavnici: informisanje i konsultovanje roditelja, koje priprema roditelje za učestvovanje u procesu odlučivanja treba da počne u odeljenjima. Zbog toga je obrazovanje nastavnika i stručno usavršavanje od izuzetne važnosti: važno je da se nastavnici podstaknu da razmišljaju o mogućnostima koje participacija roditelja pruža u školskom kontekstu, kao i o različitim načinima na koje saradnja sa roditeljima olakšava njihov rad i podstiče razvoj dece.

Zakon predviđa različita tela koja su nadležna za osiguranje razvoja i unapređivanje kvaliteta sistema obrazovanja i vaspitanja: Nacionalni prosvetni savet (član 14, stav 2, 6 i 9); Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (član 17 i 18) u okviru kojeg je predviđen Centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju (član 21, stav 1, 2, 4b) i Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja (član 17 i 22); Školska uprava (član 26, stav 1, 2 i 3) kao i Centar za stručno usavršavanje (član 38).

- Načelo participacije, tj. saradnje sa porodicom treba da se ustanovi kao važan deo kompetencije nastavnika i jedno od merila kvaliteta njegovog/njenog rada (napr. u pedagoške situacije koje se daju za dobijanje licence treba ubaciti i situacije koje se tiču saradnje sa porodicom i participacije roditelja u različitim aspektima školskog života).
- Načelo participacije, tj. saradnje sa porodicom treba da se ustanovi kao važan deo programa stručnog usavršavanja nastavnika (npr. da se u Pravilnik o strucnom usavršavanju i napredovanju doda i obavezno pohađanje programa koji se odnose na saradnju sa roditeljima – posebno za one koji su odeljenjske staresine)
- Načelo participacije, tj. saradnje sa porodicom treba da se ustanovi kao važan deo programa programa obuke mentora (član 123)

- Načelo participacije, tj. saradnje sa porodicom treba da se ustanovi kao važan deo vrednovanja kvaliteta rada škole. U tom smislu bi bilo poželjno da se sa ovim preporukama, tj. indikatorima upoznaju prosvetni savetnici, tj. da one postanu deo Pravilnika o stručno – pedagoškom nadzoru.
- Član 23 predviđa mogućnost da zavodi formiraju posebne stručne komisije i timove iz reda stručnjaka u oblasti obrazovanja i vaspitanja, u cilju obavljanja pojedinih poslova iz svoje delatnosti, uz saglasnost Ministarstva. Moguće je formirati tim koji bi se bavio izradom standarda za procenu kvaliteta saradnje sa porodicom i participacije roditelja.

IV Struktura i organizacija škole – moguće promene

Da bi do promene došlo, potrebno je da se desi kako *rekulturacija* (promena stavova i vrednosti određene populacije), tako i *restrukturacija* (promena celokupnog sistema, tj. njegove strukture i načina funkcionisanja). Neki autori (Fullan, 1991) smatraju da rekulturacija mora da prethodi restrukturaciji, tj. da ukoliko se teži promenama u načinu rada koje će biti prihvaćene na nivou čitave organizacije, a ne samo na nivou pojedinaca, onda je važno razvijati alternativne stavove i vrednosti koje će te promene podržati. Primenjeno na oblast obrazovanja, to bi značilo da ukoliko želimo da participacija bude implementirana u školskom kontekstu, treba kod učitelja (nastavnika) razvijati svest o njenoj ulozi u profesionalnom radu i o mogućnostima koje pruža. Međutim da bi do promene došlo, proces restrukturacije i rekulturacije mora da teče uporedo: zajedno sa promenom stavova i vrednosti učitelja, treba da se menja i školski sistem (u smislu vrednosti, normi i procedura) koji bi te promene podržao i učinio održivim. Participacija roditelja treba da postane deo školske prakse, a ne izolovani primer koji opstaje zahvaljujući dobroj volji zainteresovanih pojedinaca.

- Uvođenje principa saradnje tj. participacije roditelja kao važnog merila za procenu kvaliteta rada škole jedan je od načina da se škola podstakne na saradnju sa roditeljima. Vrednovanje od strane stručno-pedagoškog nadzora mora u sebi da sadrži i standard koji se odnosi na participaciju (član 151)
- Princip participacije roditelja treba da ima važno mesto u kreiranju školskog razvojnog plana

- Škola bi trebalo da razvije procedure da ohrabri i podstakne participaciju koje neće kao do sada biti uglavnom fokusirane na promenu roditeljske populacije (*individualni pristup roditelju*: česti pozivi, razgovor, savetodavni rad, angažovanje *stručne službe* i njihov kontakt sa roditeljima, *zvaničan poziv*: pismenim putem, ili telefonski), već će uključivati školski sistem u celini čineći ga otvorenim za različite načine uključivanja roditelja (napr. *uključivanje roditelja u različite seminare, edukacije i projekt ,kontinuirano informisanje roditelja i ispitivanje njihovih potreba i očekivanja kao uvod u akcione planove, isl.*)
- Član 153 predviđa savetnike - spoljne saradnike škole koji imaju zadatak pružanja savetodavne i stručne pomoći radi kvalitetnijeg obavljanja obrazovno-vaspitnog rada. Na listi savetnika za predmete i grupe predmeta, može da se nađe i savetnik za saradnju sa porodicom čiji bi zadatak bio da pomogne unapređenju kvaliteta saradnje roditelja i škole.

Indikatori koji ukazuju na inkorporiranost principa participacije roditelja u školsku praksu (pored već navedenih) su:

- da li u školi postoji strategija/kodeks/plan/pravilnik saradnje sa roditeljima
- u kojoj meri školski razvojni plan sadrži specifičnosti saradnje sa porodicom
- da li učestvuju u samoevaluaciji škole i koliko je predloga od strane roditelja ušlo u pravljenje novog školskog plana
- koliko često se traži mišljenje roditelja i koliko akcija je sprovedeno na njihovu inicijativu
- da li je bilo i kojih oblika saradnje sa lokalnom sredinom na inicijativu i/ili uz posredovanje roditelja;
- koje su sve (formalne i neformalne) prilike za posetu roditelja školi i na koji način su obavestavani
- koliko roditelja samoinicijativno dolazi na individualne razgovore sa predmetnim nastavnicima i odeljenjskim starešinama i da li se o broju dolazaka i sadržaju razgovora vodi evidencija
- da li je vreme tih poseta usklađeno sa mogućnostima većine roditelja (ili se napr. dešava da su tzv. „zajednička otvorena vrata“, tj. dan kada su svi nastavnici tu i primaju roditelje u medjusmeni koja ne odgovara radnom vremenu roditelja ni u kom slučaju)
- da li u školi postoji tim za saradnju sa roditeljima i koje je akcije taj tim pokrenuo

Umesto zaključka

Iako opšti principi *Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* ukazuju na neophodnost i značaj efikasne saradnje sa porodicom i uključivanje roditelja u vaspitno-obrazovni proces, implementacija principa saradnje predstavlja veoma složen i dugotrajan proces. Da bi do uspešne implementacije došlo, tj. da bi se unapredila saradnja porodice i škole i podstaklo uključivanje roditelja u različite aspekte školskog života, potrebno je da se promene paralelno dešavaju na nekoliko različitih nivoa:

I Rad sa roditeljima

Uključivanje roditelja na različite načine u život škole pomaže roditeljima da razumeju način na koji škola funkcioniše, strukturu i organizaciju škole, školski kurikulum i podstiču razvoj kompetencija za saradnju sa školom (Cotton, 2000). Zbog toga je važno da se u okviru dobro isplaniranog i dugoročnog programa, roditeljima nudi najraznovrsniji vid aktivnosti u koje mogu da se uključuju u odnosu na preferencije, obaveze i sposobnosti/veštine. Ovo se odnosi na različite oblike participacije, počev od najjednostavnijih kao što su *informisanje i konsultovanje roditelja* i njihovo aktivno učešće na roditeljskim sastancima, pa sve do poseta časovima, pomoći nastavniku u radu sa decom ili rad sa decom kod kuće, učestvovanje u izradi školskih razvojnih planova i učešće u različitim školskim timovima koji se bave organizacijom nastavnih i vannastavnih aktivnosti.

II Odnos roditelja i njihovih predstavnika u Savetu roditelja

Budući da Savet roditelja ima značajnu ulogu i ovlašćenja u regulisanju života škole, važno je da se uspostavi mehanizam putem kojeg će Savet biti stvarni predstavnik roditelja i putem kojeg će biti ostvarena dvosmerna komunikacija: od roditelja ka njihovim predstavnicima u Savetu i od predstavnika Saveta ka roditeljima koji su ih izabrali.

III Edukacija nastavnika: princip saradnje sa porodicom kao važan deo kontinuiranog profesionalnog usavršavanja.

Budući da su roditelji u najvećoj meri upućeni na saradnju sa učiteljima/nastavnicima i sa njima imaju najučestalije kontakte, važan zadatak nastavnika je da kreiraju takvu atmosferu u kojoj će roditelji biti podstaknuti da se uključuju na različite načine i da doprinose životu učionice/škole bez straha da će to biti protumačeno kao mešanje uloga, tj. mešanje u profesionalnu ulogu nastavnika. Zbog toga je obrazovanje nastavnika i stručno usavršavanje od izuzetne važnosti: važno je da se nastavnici podstaknu da razmišljaju o mogućnostima koje participacija roditelja pruža u školskom kontekstu, kao i o različitim načinima na koje saradnja sa roditeljima olakšava njihov rad i podstiče razvoj dece. Načelo participacije, tj. saradnje sa porodicom treba da se ustanovi kao važan deo a) kompetencije nastavnika i jedno od merila kvaliteta njegovog/njenog rada, b) programa stručnog usavršavanja nastavnika i c) programa programa obuke njihovih mentora

IV Promene u strukturi i organizaciji škole: saradnja sa porodicom kao jedan od osnovnih principa na kojima se zasniva funkcionisanje škole

Ovo je veoma važan korak u implementaciji principa saradnje, pošto za promenu nije dovoljna samo *rekulturacija* (promena stavova nastavnika, roditelja i članova upravljačkih tela) već i *restrukturacija* (promena školskog sistema u smislu vrednosti, normi i procedura da bi promene bile održive). U tom smislu princip saradnje sa porodicom, tj. učešće roditelja u životu škole treba da postane jedno od važnih merila za procenu kvaliteta rada škole. Škola bi trebalo da razvije procedure da ohrabri i podstakne participaciju i da je učini održivom. Na taj način će participacija postati deo školske prakse, a ne izolovani primer koji zavisi od motivacije pojedinih škola i pojedinaca u njima da unaprede saradnju sa porodicom.

Literatura:

1. Cotton, K. (2000): *The schooling practices that matters most*. SIRS: Northwest Regional Educational Laboratory.
2. Fullan, M. (1991): *The New Meaning of Educational Change*. New York, NY: Teachers' College Press